

Ed.

406. Frumvarp til laga

[209. mál]

um breyting á lögum nr. 85 23. júní 1936, um meðferð einkamála í héraði.

(Lagt fyrir Alþingi á 99. löggjafarþingi 1977—78.)

1. gr.

I. kafli laganna, um sáttir, falli niður. Í stað hans komi nýr kafli, sem kallast: I. kafli. Um réttarsáttir.

2. gr.

1. gr. laganna orðist þannig:

1) Héraðsdómari skal leita sáttu í einkamálum, ef aðilar eiga forræði á sakar-efninu, nema hann telji víst, að sáttatilaun verði árangurslaus vegna eðlis málsins, afstöðu aðila eða annarra ástæðna.

2) Dómari leitar venjulega sáttu, þegar verjandi hefur tjáð sig um málið skv. 1. mgr. 106. gr. Þó má hann fresta sáttatilaun, ef hann telur það heppilegt, og jafnan getur hann síðar leitað sáttu, þótt það hafi þegar verið gert.

3) Ekki veldur það ómerkingu héraðsdóms í æðra dómi, að sáttu hefur ekki verið leitað.

3. gr.

2. gr. laganna orðist þannig:

1) Dómari getur synjað aðilum um að gera réttarsátt, ef hann telur ólögmið að gera hana, efni hennar óljóst eða ómögulegt að efna hana. Dómari skal kveða upp úrskurð um synjun sína, ef þess er krafist.

2) Gera má réttarsátt um hluta málefnis, þar á meðal um það allt, annað en málskostnað, og heldur mál þá áfram að öðru leyti í héraðsdómi.

3) Gera má réttarsátt í héraðsdómi um málfefni, sem dæmt hefur verið í héraði, á næstu 9 mánuðum eftir birtingu dóms.

4. gr.

3. gr. laganna orðist þannig:

Í þingbók eða dómabók skal geta réttarsáttar og skulu aðilar eða umboðsmenn þeirra undirrita bókunina. Réttarsáttin skal gerð skriflega, og sé hún ekki skráð í heild í réttarbókina, skal leggja hana fram í dómi sem málskjal.

5. gr.

4. gr. laganna orðist þannig:

Réttarsátt er löglegur aðfarargrundvöllur, enda sé hún gildur samningur og fullnægi formkröfum réttarfars.

6. gr.

5. gr. laganna orðist þannig:

1) Höfða má dómsmál með venjulegum hætti til að fá réttarsátt staðfesta eða ógilta að hluta eða öllu leyti.

2) Ef aðili byggir rétt fyrir dómi, þar á meðal fólgeta-, skipta-, uppboðs- eða þinglýsingardómi, á réttarsátt, getur gagnaðili vefengt gildi hennar, og sker dómurinn úr.

3) Héraðsdómari er bundinn af úrlausn hliðsetts dómstóls um atriði, sem hann hefur tekið ákvörðun um.

4) Ákvarðanir héraðsdómara um réttarsáttir má kæra til æðra dóms.

7. gr.

29. gr. orðist þannig:

1) Með dómsstörf í einkamálum, þar á meðal skipti, fólgetagerðir, uppboð og þinglýsingar, fara sýslumenn í sýslum landsins, bæjarfólgetar í kaupstöðum, sérstakir héraðsdómarar í sýslum og kaupstöðum, borgarfólgetar, sakadómarar og borgardómarar í Reykjavík og lögreglustjóri á Keflavíkurflugvelli. Meðdómendur sitja í dómi eftir reglum laga.

2) Rétt er öllum héraðsdómurum að halda dómþing utan lögsagnarumdæmis síns, ef það þykir heppilegt til upplýsinga í máli, enda valdi það ekki verulegum drætti á því, og greiði sá kostnaðarauka þar af, sem slíkrar dómsathafnar beiðist.

3) Sá, sem settur er til að dæma ákveðið mál, skal kveða upp dóm á heimili sínu, nema dómsuppkvaðning í því lögsagnarumdæmi, þar sem mál var flutt, valdi hvorki kostnaðarauka né drætti á dómsuppsögn.

8. gr.

31. gr. laganna orðist þannig:

1) Forseti Íslands skipar reglulega héraðsdómara.

2) Hinir reglulegu héraðsdómarar skulu hafa skrifstofu í lögsagnarumdæmi sínu. Ef sami maður er reglulegur héraðsdómari í tveimur eða fleiri lögsagnarumdæmum, skal dómsmálaráðherra ákveða, hvar skrifstofa eða skrifstofur hans skuli vera nema lög kveði á um það atriði.

3) Reglulegir héraðsdómarar skulu eiga lögheimili í lögsagnarumdæmum sínum nema dómsmálaráðherra leyfi annað.

9. gr.

Í lögin bætist ný grein á eftir 37. gr. Hin nýja grein verði 37.A. grein og hljóði þannig:

1) Ef deilt er um staðreyndir, sem fram eru bornar sem málsástæður og dómendur telja þörf sérkunnáttu í dómi, skal dómari skipa 2 meðdómsmenn, sem slíka kunnáttu hafa. Taka þeir að jafnaði sæti í dómi, áður en þing er háð til munnlegra skýrslugjafa, en dómari getur þó kvatt meðdómsmenn til fyrr. Heimilt er að meðdómsmaður sé einn fram að munnlegum flutningi máls eða töku skriflega flutts máls til dóms.

2) Ef mál er umfangsmikið eða sakarefni mjög mikilvægt frá almennu sjónarmiði eða fyrir aðila, er dómara rétt að kveðja til annan embættisdómara, sem sitji í dómi með einum sérfróðum meðdómara, eða tvo embættisdómara. Til kvaðningar embættisdómara þarf dómari þó samþykki forstöðumanns embættis.

3) Ef meðdómari hefur tekið sæti í dómi, hefur hann þaðan í frá í því máli sömu réttindi og skyldur og hinn reglulegi dómari.

4) Öllum, sem fullnægja lögmaeltum skilyrðum, er skylt að gegna meðdóm-

endastörfum. Þó gildir þetta ekki um hæstaréttardómara, hæstaréttarritara, aðra embættisdómara og dómarafulltrúa, ráðherra og ráðuneytisstjóra, biskup og presta þjóðkirkjunnar, lögmenn og fulltrúa þeirra, ríkissaksóknara, saksóknara og fulltrúa ríkissaksóknara, embættislækna og ljósmæður og forstöðumenn ríkisstofnana, ef málefnið varðar starfssvið stofnunarinnar.

Almenn skilyrði til meðdómendastarfa eru: nægilegur þroski og líkamleg og andleg heilbrigði, óflekkað mannorð, lögræði og fjárforræði aldur, frá 25—70 ára. Skilyrði til þátttöku í meðferð einstaks máls eru hin sömu og hjá embættisdómurum skv. 36. gr.

6) Héraðsdómari úrskurðar um skyldu og skilyrði meðdómenda, en skjóta má úrskurði hans til æðra dóms með kærú. Sama er um forföll meðdómenda.

7) Þegar meðdómari tekur í fyrsta sinn þátt í dómsstörfum við héraðsdómstóla landsins, skal hann undirrita í þingbók drengskaparheit um, að hann muni jafnan gegna slíkum störfum af samviskusemi og óhlutdrægni og fara í öllu að lögum.

8) Héraðsdómari ákveður greiðslur til meðdómara, en dómsmálaráðherra getur kært ákvörðunina til æðra dóms.

10. gr.

Aftan við 1. mgr. 38. gr. bætist:

Aukadómþing má heyja á skrifstofu hins reglulega héraðsdómara, ef dómari telur það hentugra og aðilar mótmæla því ekki.

11. gr.

Í 42. gr. falli niður 4. og 5. töluliður 1. málsgreinar.

12. gr.

53. gr. laganna orðist þannig:

1) Ef sækjandi framselur réttindi þau, sem dómkrafa hans varðar, eftir birtingu utanréttarstefnu, útgáfu réttarstefnu eða, þar sem varnaraðili hefur mætt óstefndur, eftir þingfestingu máls, en áður en það er tekið til dóms, tekur hinn nýi eigandi við málinu í stað hins og í því ástandi, sem það þá var í, enda verður hann þá jafnan að sæta þeim vörnum, er rétt var að hafa uppi gagnvart hinum upphaflega sækjanda, nema viðskiptabréfskrafa sé, enda hafi hinn nýi eigandi hvorki vitað né átt að vita, að mál var höfðað eða að málshöfðun stóð til.

2) Ef sækjandi deyr á þeim tíma, sem í 1. mgr. segir, tekur dánarbú hans við málinu, ef réttindi þau, sem dómkrafan varðar, áskotnast því. Ella falla þau niður að öðru en því, að dæma má dánarbúið til greiðslu málskostnaðar.

3) Ef bú sækjanda er tekið til gjaldþrotaskipta á þeim tíma, sem í 1. mgr. segir, tekur þrotabú hans við málinu, ef réttindi þau, sem dómkrafan varðar, áskotnast því. Þótt svo sé ekki, getur varnaraðili stefnt þrotabúinu til greiðslu málskostnaðar fram til þess, er gjaldþrotaskipti hófust.

13. gr.

54. gr. laganna orðist þannig:

1) Ef varnaraðili afhendir á þeim tíma, sem í 1. mgr. 53. gr. segir, hlut eða réttindi, sem hann er sóttur til að láta af hendi, má sækjandi halda málinu áfram gegn hinum upphaflega varnaraðila. Hinn nýi eigandi verður bundinn við dóm í málinu, nema hann hafi eignast hlut eða réttindi með þeim hætti, að varnir eða réttindi annarra manna yfir hinu afhenta glattist gagnvart honum.

2) Ef varnaraðili deyr á þeim tíma, sem í 1. mgr. 53. gr. segir, tekur dánarbúið við málinu, ef hluturinn eða réttindin, sem dómkrafan varðar, áskotnast því. Ella fellur málið niður að öðru en því, að dæma má dánarbúið til greiðslu málskostnaðar.

3) Ef bú varnaraðila er tekið til gjaldþrotaskipta á þeim tíma, sem í 1. mgr. 53. gr. segir, tekur þrotabú hans við málinu, ef hluturinn eða réttindin, sem dómkrafan varðar, áskotnast því. Þó getur sækjandi lýst því yfir, að hann krefjist aðeins dóms yfir hinum upphaflega varnaraðila persónulega eða að hann óski dóms, sem bæði bindi búið og hinn upphaflega varnaraðila persónulega. Þó að þrotabú verði ekki aðili máls skv. framansögðu, getur sækjandi stefnt því inn í mál til greiðslu málskostnaðar fram til þess, er gjaldþrotaskipti hófust.

14. gr.

4. málsgrein 71. gr. laganna falli niður.

15. gr.

Í 77. gr. laganna falli brott orðin: eða sáttakæra.

16. gr.

Í 80. gr. laganna falli brott orðin: sáttakæra eða.

17. gr.

85. gr. laganna orðist þannig:

Mál til greiðslu launa má sækja í þinghá, þar sem unnið var, eða í einhverri þeirra, ef víðar var unnið. Sjómenn mega sækja slík mál á heimili skips.

18. gr.

86. gr. laganna orðist þannig:

Haldast skulu ákvæði annarra laga um varnarþing.

19. gr.

Í 88. gr. laganna falli brott orðin: nema þeir hafi verið nægilega greindir í sáttakæru og til hennar sé vísað í stefnu.

20. gr.

Í 89. gr. laganna falli brott orðin: kvaðningar til sáttafunda. Í sömu grein falli brott orðin: „kvaðning til sáttafundar eða dóms“, en í stað þeirra komi: birting.

21. gr.

Í 92. gr. laganna falli brott orðin: eða sáttakæru.

22. gr.

Í 95. gr. 1. mgr. laganna falli brott orðin: sáttakæru eða.

23. gr.

Í 96. gr. 3. mgr. laganna falli brott orðið: sáttakæra.

24. gr.

Í 97. gr. laganna falli brott orðin: sáttafund eða. Í sömu grein falli brott orðin: sáttakæru eða.

25. gr.

Í 2. mgr. 99. gr. laganna falli brott: „kaupstaðirnir Reykjavík og Hafnarfjörður eru í þessu sambandi taldir innan sama sýslufélags“.

Í stað framangreinds ákvæðis komi:

Hið sama er, ef þingfesta á máli í Reykjavík, á Seltjarnarnesi, í Kópavogi, Garðakaupstað, Hafnarfirði eða Kjósarsýslu og stefndur á heimili eða dvöl í þessum lögsagnarumdæmum en utan þeirrar þinghár, þar sem málið á að þingfesta.

26. gr.

103. gr. laganna orðist þannig:

Mál er talið höfðað, þegar dómstefna hefur verið birt, eða, ef verjandi mætir óstefndur, þegar sækjandi gerir kröfu fyrir dómi um fyrirtöku málsins og verjandi tjáir sig þeirri kröfu samþykkan.

27. gr.

105. gr. orðist þannig:

1) við þingfestingu skal sækjandi leggja fram stefnu með árituðu birtingarvottorði, nema engin stefna hafi verið birt, skriflega greinargerð sína ásamt aðilaskýrslu, ef óskað er að leggja fram slíka skýrslu, svo og þau skjöl, er málatilbúnað hans varða og hann byggir kröfur sínar annars á. Í greinargerð skal greint frá aðilum, máflutningsumboði, sem veita má fleiri en einum löghæfum manni, kröfum, málsástæðum og öðrum atvikum, ef þess þarf til að samhengi málsástæðna sé ljóst, svo og framlögðum sönnunargögnum. Sé þess óskað, að dómari taki munnlegar skýrslur um atvik málsins, skal þess getið, og nefnd þau sýnileg sönnunargögn, sem enn er talið, að þurfi að afla.

2) Dómari getur veitt sækjanda frest til að leggja fram greinargerð, aðilaskýrslu og sönnunargögn skv. 1. mgr., ef aðilar eru á það sáttir eða ef hann telur sækjanda ekki verða krafinn um skjöl þessi þá þegar eða hann má ekki lengja þingið að þessu sinni.

28. gr.

106. gr. orðist þannig:

Verjanda skal veita hæfilegan frest til að taka afstöðu til krafna sækjanda og kanna fram komin gögn. Honum er heimilt með sama hætti og sækjanda að leggja fram skriflega greinargerð og aðilaskýrslu, svo og sönnunargögn. Ef verjandi kys að tjá sig munnlega um málið án þess að leggja fram skriflega greinargerð eða aðilaskýrslu, er honum það heimilt, og skal þá dómari bóka kröfur hans og ágrip helstu málsástæðna, ef mál hans er ekki dómtekið þá þegar.

29. gr.

110. gr. orðist þannig:

1) Ef mál skal flytja skriflega, má dómari veita aðilum frest til að afla skjala og annarra sýnilegra sönnunargagna, ef nauðsyn þykir til vera, enda skal að jafnaði ekki taka munnlegar skýrslur, fyrr en þeim þætti gagnaöflunar er lokið. Báðum aðilum ber að nota sama frest jöfnum höndum til gagnaöflunar, eftir því sem við verður komið. Þegar dómari telur aðila hafa haft nægan gagnaöflunarfrest, skal gefa þeim kost á að fá tekna á dómþingi skýrslur aðila, vitna og mats- og skoðunarmanna. Skal það að jafnaði gert á einu þingi. Þó má taka skýrslur, meðan öflun sýnilegra sönnunargagna fer fram, ef það þarf að gera í öðru lögsagnarumdæmi, ef sá sem skýrslu skal gefa, er ekki skyldur til að koma fyrir dómara aðalmáls eftir 124. gr., eða ef hann verður fjarverandi vegna lögmætra forfalla, þegar þing verður háð til skýrslutöku.

2) Lögmæt forföll eru:

- a. Sjúkdómur aðila sjálfs, vitnis eða mats- og skoðunarmanna, heimamanna þeirra eða annarra, er þeir þurfa að annast eða leita læknishjálpar.
- b. Veður, torfærur eða önnur óviðráðanleg atvik.
- c. Verulegur vinnumissir eða tjón á atvinnu eða öðrum hagsmunum.
- d. Embættis- eða sýslunarstörf, sem fyrirfram eru ákveðin og þola ekki bið.
- e. Áður ákveðið dómþing.

3) Veita má frest til að afla frekari gagna, eftir að öflun þeirra er lokið skv. framansögðu, einnig eftir að sókn og vörn er byrjuð, ef ekki hefur áður verið unnt

að afla þessara gagna eða skort hefur á leiðbeiningar frá dómara. Aldrei má þó veita fresti, þótt þess sé beiðst ágreiningslaust af aðilum, nema nauðsyn beri til og líklegt sé til árangurs, enda hafi aðili ekki haft nægilega fresti áður.

4) Staðhæfingar um málsástæður og mótmæli skulu jafnan koma fram jafn-skjótt og tilefni verður til. Annarskostar má ekki taka slíkar yfirlýsingar til greina, nema gagnaðili samþykki eða aðili virðist hafa þurft leiðbeiningar dómara, en ekki fengið hana.

5) Eftir að öll gögn eru komin fram, fer fram sókn og vörn máls. Af hálfu hvers aðila má leggja fram málflutningsskjöl tvívegis. Þó getur dómari leyft að leggja fram fleiri málflutningsskjöl, ef skort hefur á leiðbeiningar hans til aðila. Um fresti til sóknar og varnar fer eftir framanskráðu, eftir því sem við á.

30. gr.

111. gr. orðist þannig:

1) Ef mál skal flytja munnlega, má veitta fresti til að afla sýnilegra sönnunargagna eftir sömu reglu og greindar eru í 110. gr. Um öflun munnlegra skýrslna, meðan þeir frestir standa, fer eftir sömu grein.

2) Þegar lokið er öflun gagna skv. 1. mgr., ákveður dómari, hvenær fram skuli fara skýrslutaka á dómþingi og munnlegur flutningur máls. Skal þetta að jafnaði fram fara í einni lotu. Um þinghaldið skal tilkynna aðila eða umboðsmanni hans með hæfilegum fyrirvara. Ákvörðun dómara um þetta atriði verður ekki skotið til æðra dóms.

3) 3. mgr. 110. gr. gildir einnig um munnlega flutt mál.

31. gr.

Í 118. gr. 4. mgr. breytist 9. gr. í 110. gr.

32. gr.

Í 124. gr. 2. mgr. breytist 9. gr. í 110. gr.

33. gr.

Í 175. gr. falli niður orðið: Sáttakostnaður.

34. gr.

Í 177. gr. 2. mgr. falli niður: Ef hann hefir brotið sáttalöggjöfina samkvæmt 12. gr.

35. gr.

Í 188. gr. 1. mgr. falli niður: Fyrir brot á sáttalöggjöfinni samkvæmt 12. gr.

36. gr.

190. gr. laganna orðist þannig:

1) Úrskurði um einstök atriði máls, sem ráða þarf til lykta fram að dómtöku þess, skal kveða upp þegar í stað eða svo fljótt sem unnt er.

2) Úrskurðir skulu vera skriflegir og má skrá þá í þing- eða dómabók. Þar skal greina niðurstöðu í ályktunarorði án forsendna.

3) Í fógeta-, skipta- og uppboðsmálum og þinglýsingarmálum, skal þó láta forsendur fylgja ályktunarorði, ef aðili krefst þess og dómari telur ástæðu til, enda sé um að ræða úrskurð, sem felur í sér lokaákvörðun dómara um ágreiningsefnið.

4) Í aukamálum, sem tengd eru aðalmáli, svo og í sjálfstæðum vitna- og matsmálum gilda ákvæði 1.—3. mgr. eftir því sem við á.

37. gr.

193. gr. orðist þannig:

1) Dómar skulu vera skriflegir og í þeim vera dómsorð ásamt forsendum. Í forsendum skal greina:

- a. Nöfn, heimili og nafnnúmer aðila.
- b. Númer máls skv. þingbók.
- c. Stað og stund, þegar dómur er kveðinn upp.
- d. Dómtökudag.
- e. Nöfn dómenda, og hver er dómsformaður, ef dómur er fjölskipaður, svo og starfsheiti meðdómenda.
- f. Fyrri úrskurði og dóma um atvik málsins, sem um er kunnugt.
- g. Kröfur.
- h. Málsástæður í meginráttum og önnur atvik, ef þess þykir þörf vegna samhengis.
- i. Lagarök aðila í stuttu máli.
- j. Rökstudda niðurstöðu dóms um sönnunatriði og lagaatriði.
- k. Réttarfarssektir.
- l. Málskostnað.

2) Í dómsorði skal greina:

- a. Sýknu, þegar sýknað er með öllu af efniskröfum.
- b. Aðalniðurstöðu máls, þ. á m. það, sem fullnægja skal með aðför.
- c. Aðildareid.
- d. Aðfararfrest, nema óþarft sé að lögum.

3) Dæma má menn að viðlögðum dag- eða vikusektum til aðila til að vinna verk, annað en peningargreiðslu, þar á meðal til að skila hlut, ef það þykir hentug aðferð til að knýja aðila til að fullnægja dómi. Krafa til óinnheimtra sekta fellur niður, þegar dómi er fullnægt eða sannað er eða gert sennilegt, að ómögulegt sé að gera það. Aðili getur fengið mál endurupptekið og dómi breytt skv. reglum 170. gr. Krafa um slíka endurupptöku frestar aðför til innheimtu sekta, enda sé krafan komin til dómara innan viku eftir að hún kom fram fyrir fógeta.

4) Ef aðila er í dómi bönnuð athöfn eða hann er skyldaður til að þola athöfn eða ástand, getur dómari sett frest til að hann megi koma svo högum sínum, að fullnusta dómsins baki honum sem minnst tjón eða óhagræði.

5) Dómar skulu vera stuttir og glöggir. Má ekki skírskota til sannana eða atvika, sem síðar kunna að koma fram, nema úrslit máls eigi að velta á eiði eða drengskaparheiti.

6) Dómi eða úrskurði má fullnægja með aðför eftir efni sínu, þótt þess sé ekki sérstaklega getið.

38. gr.

XVI. kafli, um sjó- og verslunardóm, falli niður.

39. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1979.

Þá falla niður:

Lög nr. 35/1914 um mælingu og skrásetningu lóða og landa í lögsagnarumdæmi Reykjavíkur, 5., 6. og 7. gr.

Lög nr. 16/1951 um mælingu og skrásetningu lóða og landa í umdæmi Akureyrar, 11., 12., 13. og 14. gr.

Lög um landamerki o. fl., nr. 41/1919, sbr. lög nr. 69/1954 og nr. 29/1965 um breyting á þeim lögum, II., III. og IV. kafli.

Lög nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála, 6. gr.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Réttarfarsnefnd hefur samið frumvarp þetta, og lét hún fylgja því svohljóðandi greinargerð:

Vorið 1976 voru lögð fyrir Alþingi 5 frumvörp, sem réttarfarsnefnd hafði samið. Þrjú þeirra voru um opinber mál, þ.e. um rannsóknarlögreglu ríkisins, um breyting á lögum nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála og á lögum nr. 74/1972 um skipan dómsvalds o. fl. Þessi 3 frumvörp leiddu til þess, að sett voru lög nr. 23/1976, nr. 107/1976 og nr. 109/1976. Hin frumvörpin tvö, frv. til lögréttulaga og frv. til laga um breyting á lögum nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði, hafa ekki verið afgreidd. Þau er að finna á þingskjölum nr. 660 og 747 frá 97. lög-gjafarþingi. Bæði frumvörpin voru endurflutt á næsta þingi án breytinga, og eru á þingskjöllum nr. 287 og 288 frá 98. lög-gjafarþingi 1976—77. Frumvörpin voru aldrei tekin til umræðu hið fyrra sinnið, en 1. umræða um þau fór fram 31. janúar 1977, sbr. Alþingistiðindi 1976—77, umræður, d. 1713—1721. Hvorugt frumvarpanna var tekið aftur á dagskrá á því þingi.

Sumarið 1977 beindi dómsmálaráðherra því til réttarfarsnefndar, að hún endurskoðaði frv. til lögréttulaga og frv. um breyting á einkamálalögnum. Endurskoðun stóðara frumvarpsins hefur verið allviðamikil, þó að því fari fjarri, að gerðar séu tillögur um fullnægjandi endurskoðun laganna. Frv. ber þess enn merki, að það er samið sem fylgfrv. með lögréttutillögnum, en mörg atriði, sem kanna þarf nánar, eru látin liggja milli hluta. Engu að síður er frumvarpið nú í þeim búningi, að réttarfarsnefnd telur, að það megi samþykkja, þó að lögréttufrumvarpið sé ekki afgreitt samtímis. Nefndin telur, að veruleg réttarbót yrði, ef frumvarpið fengist samþykkt. Jafnframt ítrekar nefndin þá tillögu sína, að sett verði lögréttulög.

Í frumvarpi þessu felast aðallega þessi nýmæli:

- 1) Sáttanefndir verði lagðar niður, en sáttastörf falin dómurum einum.
- 2) Tekin verði upp aðalflutningur mála, þar sem fram komi þær skýrslur, sem gefa á munnlega, og síðan fari munnlegur flutningur fram í beinu framhaldi af því.
- 3) Úrskurðir verði að jafnaði án forsendna og dómar verði styttr.
- 4) Nokkrir sérdómstólar verði lagðir niður: sjó- og verslunardómur, merkja-dómur í Reykjavík og á Akureyri og aðrir fasteignadómstólar.
- 5) Þá eru í frumvarpinu tillögur um einstök atriði, sem eiga að stuðla að hraðari meðferð dómsmála og ótvíráðari reglum en nú gilda. Er þar um sumt stuðst við venjur, sem myndast hafa t.d. um skriflegar greinargerðir og aðila-skýrslur.

Athugasemdir við einstakar greinar.

Um 1. og 2. gr.

Með tilskipunum 1795 og 1797 var svo fyrir mælt að leita skyldi sátta, áður en mál væru borin undir dómstóla. Þetta hefur vafalaust stuðlað að hraðari meðferð ágreinings á sínum tíma, en nú eru ákvæðin um sáttanefndir þýðingarlítil. Í DÓMS-MÁLASKÝRSLUM ÁRIN 1969—71, sem Hagstofa Íslands gaf út 1975, eru upplýsingar um sáttamál (tafla 16). Þar segir, að afgreiddar sáttir hafi verið 121 árið 1969, 50 árið 1970 og 63 árið 1971, langflestar í Reykjavík. Þegar haft er í huga, að þessi ár voru afgreidd einkamál 7393, 5409 og 5282 eftir sömu skýrslum, verður ljóst, hve þýðingarlítil starfsemi sáttanefndanna er nú. Í eml. (þ.e. lögum nr. 85/1936) er mælt fyrir um skilyrði þess, að gengið verði fram hjá sáttanefnd, og leiðir nokkra óvissu af þessum skilyrðum í sumum málum. Þykir einfaldast að fella ákvæðin um sáttanefndir niður.

Lagt er til, að dómarrar leiti sátta, og að þeim sé það skylt í flestum málum. Nú ber dómurum að gera þetta í mörgum málum, og jafnan er þeim heimilt að reyna að sætta aðila. Sáttir gerðar fyrir dómi kallast réttarsáttir. Að athuguðu máli þótti rétt að hafa nokkur ákvæði um þær í sérstöku kafla, nýjum I. kafla. Í fyrri gerð frv. voru ákvæði um þessar sáttir á öðrum stöðum í frv.

Um 3. gr.

Í þessari gr. eru nokkrar reglur um heimild dómara til að synja um gerð réttarsáttar og um þau skilyrði, sem uppfylla þarf, til að sátt megi gera. 2. og 3. mgr. eru nýmæli í lögum, en í samræmi við kenningar fræðimanna um gildandi rétt.

Um 4. gr.

Grein þessi er í samræmi við venjur um frágang réttarsátta.

Um 5. gr.

Grein þessi er sama efnis og 16. gr. eml., eins og hún er nú að svo miklu leyti sem hún á við um réttarsáttir. Um aðfararhæfi sátta er einnig mælt í 1. gr. 1. mgr. 2. tölulið aðfararlaga nr. 19/1887.

Um 6. gr.

Efni greinarinnar er í samræmi við 17. og 19. gr. eml. og 5. gr. 1. mgr. aðfararlaga.

Um 7. gr.

Þessi grein felur í sér óverulega breytingu á gildandi ákvæði, en felld er brott, að sérstaklega sé vikið að dómurum í fasteignamálum, enda er lagt til, að fasteignadómsstólar verði afnumdir, sbr. 39. gr.

Um 8. gr.

Núgildandi 31. gr. er orðuð á þann veg, að ekki á við aðstæður nú, m. a. er gert ráð fyrir öðru launakerfi ríkisstarfsmanna en nú er, gömlum reglum um greiðslu skrifstofukostnaðar og öðrum háttum á skipan umdæma en nú eru, eftir að kaupstöðum hefur fjölgað. Greininni er ekki ætlað að lögleiða veruleg nýmæli.

Um 9. gr.

Í þessari grein felst ný, almenn regla um meðdómendur. Aðalákvæðið um þetta atriði er nú í lokaákvæði 1. mgr. 200. gr. eml. Lagt er til, að þessi gr. verði afnumin, svo og ákvæði um meðdómsmenn í sérdómstólum. Ef mál, sem slíkir dómstólar fara nú með, kemur fyrir bæjarþing eða aukadómsþing, getur héraðsdómari kvatt til meðdómendur eftir hinni nýju 37.A.gr.

Í 1. mgr. er lagt til, að bæði dómari og aðilar geti tekið ákvörðun um, að meðdómendur fari með dómstörf í máli. Dómari getur þó ekki verið bundinn af kröfu aðila, ef hann telur hana bersýnilega rakalaus. Dómari velur meðdómendur, en er bundinn af ákvæðunum í 4. og 5. mgr. Jafnframt verður hann að sjálfsögðu að velja mann, sem uppfyllir kröfur um sérþekkingu, eins og tekið er fram í 1. mgr. Í þessari mgr. eru einnig ákvæði um það, hvenær meðdómendur byrja afskipti af máli, og þykir eigi vera ástæða til að hafa í lögum að skylt sé að kveðja þá til fyrir en kemur að töku munnlegra skýrslna.

Ákvæði 2. mgr. er nýmæli um einkamál, en í 5. gr. 3. mgr. laga nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála er heimilað, að 3 sakadómarar í Reykjavík dæmi meiri háttar refsímál.

Í 3. mgr. segir, að meðdómandi hafi sömu stöðu og embættisdómari, eftir að hann hefur tekið sæti í dómi. Að sjálfsögðu er embættisdómari dómsformaður og hefur sem slíkur forystu um málsmeðferðina.

4., 5. og 6. mgr. eru sniðnar eftir 8.—11. gr. laga nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála.

7. og 8. mgr. eru sniðnar eftir 203. gr. eml., en lagt er til, að sú grein falli niður.

Um 10. gr.

Það verður að telja ástæðulaust, að jafnan þurfi að fara á þingstað í hreppi til að heyja aukadómsþing, t. d. þegar aðilar og lögmennt þeirra eiga hægara með að sækja þing á skrifstofu dómara. Er 10. gr. sett til að taka af tvímæli um heimild til að halda þing þar.

Um 11. gr.

Lagt er til, að felld verði niður ákvæði um sjó- og verslunardómsbók og um landamerkja- og fasteignamálabók, enda gert ráð fyrir, að sjó- og verslunardómur verði afnuminn svo og fasteignadómstólar.

Um 12. gr.

53. gr. er breytt vegna afnáms sáttanefnda og til samræmis við 111. og 116. gr. í frv. til gjaldprotalaga, sem nú liggur fyrir Alþingi. Breytingar eru ekki stórfelldar.

Um 13. gr.

54. gr. er breytt af sömu ástæðum og 53. gr., en viðeigandi greinar í gjald-
protafrv. eru 117 og 118.

Um 14. gr.

4. mgr. 71. gr. eml. varðar sérstaka úrskurði sáttanefnda.

Um 15. gr. og 16. gr.

Hér er um að ræða smábreytingar vegna afnáms sáttanefnda.

Um 17. gr.

Ekki er um efnisbreytingu að ræða, en orðalagi þarf að breyta, þar sem ákvæðið vísar til I. kafla, sem lagt er til að felldur verði úr lögum.

Um 18. gr.

Nú eru talin upp ákvæði, sem haldast áttu þrátt fyrir setningu eml. 1936. Þessi upptalning er úrelt, en ástæðulaust er að breyta henni í einstökum atriðum, þar sem ekki verður séð, að slík upptalning sé nauðsynleg.

Um 19.—24. gr.

Hér er um að ræða smábreytingar vegna afnáms sáttanefnda.

Um 25. gr.

Lagt er til, að stefnufrestur til þings í hinum tilgreindu kaupstöðum og Kjósarsýslu verði 1—2 vikur. Nú getur þessi frestur orðið allt að 6 vikum.

Um 26. gr.

Hér er um að ræða smábreytingar vegna afnáms sáttanefnda.

Um 27. gr.

Hér eru ákvæðin um skjöl, sem leggja skal fram við þingfestingu, gleggri en í gildandi lögum, m. a. er hér talað um greinargerðir og aðilaskýrslur. Venja er að leggja fram þessi skjöl, en lögín frá 1936 nefna þau þó ekki.

Um 28. gr.

Í þessari gr. er eins og í 27. gr. um að ræða breytingar í samræmi við venjur um framlagningu skjala.

Um 29. gr.

Hér er fjallað um breytingu á 110. gr. eml., og kemur fram í greininni eitt af meginatriðunum í tillögum réttarfarsnefndar um hraðari málsmeðferð. Lagt er til, að munnlegar skýrslur séu teknar að mestu í einu lagi og að það gerist, eftir að skriflegra gagna hefur verið aflað. Þó má, eins og nú er algengast, taka munnlegar skýrslur fyrir, ef sérstaklega stendur á. Fyrirmynd þessa nýmælis er fenginn frá Svíþjóð, og telur réttarfarsnefnd líklegt, að með rétttri framkvæmd muni það stuðla að verulegum flýti við málsmeðferð. Í gr. eru einnig ákvæði um það, hvað teljist lögmet forföll, en um það segir nú í 9. gr. eml.

Um 30. gr.

Þessi grein, sem fjallar um munnlegan málf lutning, er hliðstæð 29. gr., en hún er um skriflegan flutning.

Um 31. og 32. gr.

Greinar þessar varða þá breytingu, að 9. gr. eml. er felld niður, en ákvæði um það, hvað teljist lögleg forföll, sett í 110. gr.

Um 33.—35. gr.

Hér er um að ræða smábreytingar vegna afnáms sáttanefnda.

Um 36. gr.

Hér er lagt til, að felld verði úr lögum skylda til að láta forsendur fylgja úrskurðum. Þessi breyting mundi, að áliti réttarfarsnefndar, stuðla að því að tími dómara færi síður í þarf til verk. Úrskurður er oftast um minni háttar atriði, ekki síst réttarfarsatriði, og skiptir mestu, að hann sé fljótt upp kveðinn. Sérstöðu hafa úrskurðir í fógeta-, uppboðs- og skiptamálum, því að þeir eru oft lokaákvörðun dómara í máli og því hliðstæðir dómum í almennum einkamálum. Af þeim sökum er lagt til, að forsendur fylgi þeim, ef aðili krefst eða dómari telur það rétt.

Um 37. gr.

Efni 1. og 2. mgr. er að mestu í samræmi við venjur. Gerð hefur verið veruleg breyting frá því, sem var í fyrri gerð frumvarpsins, sem lögð var fyrir Alþingi vorið 1976 og aftur á næsta þingi. Er nú lagt til, að í forsendum dóma, skuli getið málsástæðna og annarra atvika með tilteknum hætti, en áður var lagt til, að það yrði ekki gert. Sú tillaga var tengd lögréttufrumvarpinu og þeirri hugmynd, að aðilar ættu að geta skilið dómanna án atvikalýsingar með aðstoð lögmannna sinna. 3.—6. mgr. eru í samræmi við núgildandi reglur.

Um 38. gr.

Í þessari gr. er lagt til, að sjó- og verslunardómur verði lagður niður. Í 39. gr. eru fleiri tillögur um afnám sérdómstóla. Réttarfarsnefnd telur, að lengra beri að ganga í því efni, þótt ekki sé réttur staður til þess í frv. Rök þau, sem að áliti nefndarinnar vega þyngst, þegar þessi tillaga er gerð, eru þessi: Sérdómstólar skapa stundum óvissu um, fyrir hvaða dómstól skuli leggja mál og þetta getur þá eða síðar leitt til tafa. Sérdómstólar gera oftast óhjákvæmilegt, að dómur sé fjölskipaður, einnig í smámálum, þar sem þess er engin þörf. Þetta leiðir oft til tafa. Sérdómstólar byggja oft á sjónarmiðum, sem eru ekki hin sömu og ella í störfum dómstóla, enda er beinlínis til þess ætlast, að sérstakri þekkingu sé beitt í störfum þeirra. Þetta getur leitt til misræmis í dómvörslunni í landinu og er þá í ósamræmi við jafnréttisreglu þá, sem eðlilegt er að gildi. Oft er sagt, að þörf sé sérdómstóla til að hraða málum. Þetta gæti leitt til þess, að tiltekinn málaflokkur fengi hraðari meðferð en aðrir, og er það út af fyrir sig ósamsýmanlegt jafnréttisreglunni. Þó að sérstakar ástæður geti réttlætt viss frávik í þessu sambandi, verður að fara afar varlega í slíkri mismunun. Réttari leið væri að gera ráðstafanir til að hraða öllum dómsmálum, eins og tillögur réttarfarsnefndar stefna að. Ýmis rök má færa fram því til stuðnings, að sérdómstólar eigi að vera til. Mikilvægasta röksemdin varðar sérkunnáttu dómenda. Vegna rúmra heimilda, sem nú þegar eru fyrir hendi og verða það enn frekar, ef þetta frv. nær fram að ganga, má skipa sérfróða meðdómsmenn í einstök mál, þegar sérkunnáttu er þörf. Er þar með fallin brott ástæða til að hafa sérstaka dómstóla með föstum sérfræðingum.

Um 39. gr.

Ástæða er til að gefa dómurum og öðrum nokkurn frest til að undirbúa gildistöku þeirra réttarfarsbreytinga, sem þetta frv. fjallar um. Er því lagt til, að það taki gildi 1. janúar 1979.

Við er til skýringa við 38. gr. um rök fyrir því að afnema ákvæði laga um ýmsa sérdómstóla. Fella þarf niður 6. gr. laga nr. 74/1974, þar sem í henni eru ákvæði um sjó- og verslunardóm. Ekki er þörf á að halda því, sem í gr. segir um siglingadóm, þar sem efni þess er í lögum nr. 52/1970 um eftirlit með skipum, VIII. kafla. Vegna afnáms 206. gr. eml. um sjóferðapróf (sjópróf) er hins vegar ástæða til að breyta 40. og 41. gr. laga nr. 52/1970, og er flutt sérstakt frumvarp um þá breytingu.